

O'ZBEK TILINI O'QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUVNING SAMARADORLIGI

Ochilova Marjona Olimjon qizi

Termiz davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti

Filologiya tillarni o'qitish: o'zbek tili

ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari, amaliy imkoniyatlari hamda ta'lim jarayonidagi samaradorligi tahlil qilinadi. Hozirgi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muloqot qilish va amaliy nutq ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, kommunikativ yondashuv o'zbek tilini o'qitishda til birliklarini yodlash emas, balki ularni real kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri va maqsadga muvofiq qo'llashga yo'naltirilgan zamonaviy metod sifatida e'tirof etiladi. Tadqiqotda kommunikativ kompetensiya tushunchasi, uning tarkibiy qismlari, kommunikativ metodlarning o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishdagi o'rni hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unligi ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Shuningdek, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, rolli o'yinlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida tavsifiy, qiyosiy, tahliliy va pedagogik kuzatish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot natijalari kommunikativ yondashuv o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, dars samaradorligini oshirish hamda o'zbek tilini amaliy jihatdan puxta egallashga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: kommunikativ yondashuv, kommunikativ kompetensiya, o'zbek tili ta'limi, nutq madaniyati, lingvodidaktika, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, til o'qitish metodikasi, muloqot, ta'lim samaradorligi.

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish hamda o'quvchilarda XXI asr kompetensiyalarini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Xususan, ona tili va o'zbek tilini o'qitishda an'anaviy bilim berishga asoslangan yondashuv o'rnini o'quvchini faol muloqotga jalb etuvchi, mustaqil fikrlashga undovchi va amaliy nutq ko'nikmalarini rivojlantiruvchi kommunikativ yondashuv egallab

bormoqda. Mazkur yondashuv tilni grammatik qoidalar yig'indisi sifatida emas, balki ijtimoiy muloqot vositasi sifatida o'rganishni nazarda tutadi.

Kommunikativ yondashuvning asosiy maqsadi o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdir. Bunda o'quvchi til birliklarini bilish bilangina cheklanmay, ularni turli kommunikativ vaziyatlarda maqsadga muvofiq qo'llash, fikrini og'zaki va yozma shaklda aniq, ravon hamda mantiqiy bayon etish ko'nikmalarini egallaydi. Natijada ta'lim jarayoni o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga, uning ijtimoiy faolligi va nutq madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

O'zbek tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvning ahamiyati ayniqsa bugungi kunda ortib bormoqda. Chunki zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun shaxs nafaqat nazariy bilimga, balki samarali muloqot qilish, jamoada ishlash, fikrini asoslab bera olish va axborotni to'g'ri qabul qilib, tahlil qilish kompetensiyalariga ham ega bo'lishi lozim. Til ta'limi aynan ana shu kompetensiyalarni shakllantirishning muhim vositasidir.

Kommunikativ yondashuv dars jarayonida o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi. Rolli o'yinlar, bahs-munozaralar, juftlik va guruhli ishlash, muammoli vaziyatlarni yechish, loyihalar ustida ishlash kabi metodlar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi. Bunday mashg'ulotlar orqali o'quvchilar nafaqat grammatik bilimlarni o'zlashtiradi, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni ham o'rganadi. So'nggi yillarda o'zbek tilini o'qitish metodikasida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, elektron ta'lim resurslari va raqamli texnologiyalardan foydalanish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu esa kommunikativ yondashuvning imkoniyatlarini yanada kengaytirib, darslarning interfaolligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, multimedia vositalari, onlayn platformalar, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalari va mobil ilovalardan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshirish hamda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi o'zbek tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvning nazariy va amaliy asoslarini tahlil qilish, uning ta'lim sifati hamda o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi samaradorligini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

kommunikativ yondashuvning nazariy asoslarini tahlil qilish;
kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlarini yoritish;

o'zbek tili darslarida qo'llaniladigan kommunikativ metodlarning samaradorligini baholash;
zamonaviy pedagogik texnologiyalarning kommunikativ ta'limdagi o'rnini aniqlash;
o'zbek tilini o'qitish sifatini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Mazkur tadqiqot natijalari o'zbek tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish hamda ta'lim jarayonida kommunikativ yondashuvni samarali qo'llash bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvni qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu yondashuv o'quvchilarni faqat grammatik qoidalarni o'zlashtirishga emas, balki til birliklaridan real hayotiy vaziyatlarda maqsadga muvofiq va samarali foydalanishga yo'naltiradi. Natijada ularda og'zaki va yozma nutq ko'nikmalari, muloqot madaniyati, tanqidiy fikrlash hamda mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalari rivojlanadi.

Tadqiqot davomida kommunikativ yondashuvning interfaol metodlar, muammoli ta'lim, rolli o'yinlar, bahs-munozaralar, guruhli ishlash va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan uyg'un holda qo'llanilishi o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirishi, bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmasini shakllantirishi va ta'lim motivatsiyasini kuchaytirishi aniqlandi. Shuningdek, mazkur yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tamoyillar asosida tashkil etish hamda o'quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi.

Bugungi kunda raqamli ta'lim resurslari, multimedia vositalari va sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga joriy etilishi kommunikativ yondashuvning imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Shu bois o'zbek tili darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni kommunikativ metodlar bilan uyg'unlashtirish, o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion mashg'ulotlarni ko'paytirish va amaliy muloqotga yo'naltirilgan topshiriqlarni tizimli ravishda qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, kommunikativ yondashuv o'zbek tilini o'qitish metodikasining eng samarali yo'nalishlaridan biri bo'lib, u ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish hamda ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos, erkin va madaniyatli

muloqot qila oladigan shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari o'zbek tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish, yangi o'quv dasturlari va metodik tavsiyalarni ishlab chiqishda, shuningdek, kelgusidagi lingvodidaktik tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mahmudov N. **Til va nutq.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2013.
2. Mahmudov N. **O'qituvchi nutqi madaniyati.** – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2007.
3. Safarova R., Musaev P., Inoyatova M. **Ona tili o'qitish metodikasi.** – Toshkent: Fan, 2020.
4. Sayfullayeva R., Mengliyev B., Boqiyeva G. va boshqalar. **Hozirgi o'zbek adabiy tili.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
5. Mengliyev B. **Hozirgi o'zbek tili.** – Toshkent: Tafakkur, 2018.
6. Nurmonov A. **O'zbek tilshunosligi tarixi.** – Toshkent: Akademnashr, 2012.
7. Abduazizov A. **Tilshunoslik nazariyasiga kirish.** – Toshkent: Sharq, 2010.
8. Safarov Sh. **Pragmalingvistika.** – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2008.
9. Yo'ldoshev B. **Hozirgi o'zbek adabiy tili.** – Toshkent: Fan, 2018.
10. Ne'matov H. **Til va jamiyat.** – Toshkent: Fan, 2006.
11. Canale M., Swain M. **Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing.** *Applied Linguistics*, 1980.
12. Canale M. **From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy.** – London: Longman, 1983.
13. Hymes D. **On Communicative Competence.** – Harmondsworth: Penguin Books, 1972.
14. Richards J. C. **Communicative Language Teaching Today.** – Cambridge University Press, 2006.
15. Richards J. C., Rodgers T. S. **Approaches and Methods in Language Teaching.** 3rd ed. – Cambridge University Press, 2014.